

<https://doi.org/10.31470/2786-703X-2023-4-104-121>

УДК 378:373.3.011.3-051]:005.336.2

Dialogic Communication in the Context of the Formation of Subject-Methodical Competence of Future Preschool Teachers and Primary School Teachers

**Діалогічне спілкування в контексті формування
предметно-методичної компетентності
майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти
і вчителів початкової школи**

Svitlana Palamar *

Ph.D. in Pedagogy,
Senior Researcher

Світлана Паламар *

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

E-mail: s.palamar@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-6123-241X>

Nataliia Holota

Ph.D. in Pedagogy,
Assistant Professor

Наталія Голота

кандидат педагогічних наук,
доцент

E-mail: n.holota@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3748-753X>

Tamara Proshkuratova

Assistant Professor

Тамара Прошкуратова

доцент

E-mail: t.proshkuratova@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3983-2499>

* Corresponding author

*Borys Grinchenko Kyiv University
(Ukraine)*

✉ 18/2, Bulvarno-Kudriavska Str,
Kyiv, 04053

*Київський університет імені
Бориса Грінченка (Україна)*

✉ вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2,
м. Київ, 04053

Original manuscript received August 07, 2023

Revised manuscript accepted October 10, 2023

ABSTRACT

Objective. *To specify the specifics of dialogic interaction on the formation of subject-methodical competence of preschool teacher and primary school teacher.*

Methods. *The study used analysis and synthesis to analyze scientific research, structural and systematic method. A questionnaire was developed to find out the ideas of future educators and teachers about the importance of dialogue technologies in the professional activity of a teacher, their effectiveness in organizing pedagogical partnerships and to establish how well students master the art of dialogue.*

Conclusions. *Dialogue technologies in the context of forming the subject-methodical competence of future preschool and primary school teachers provide the following opportunities in the educational process of the university: involvement of future preschool and school teachers in the active acquisition of knowledge and its application in practice and a clear understanding of where, how and for what purpose this knowledge can be applied; cooperation in solving various life and professional problems when it is necessary to demonstrate appropriate communication skills; comprehensive communication with the subject of the study. Thus, the study made it possible to state that the use of various dialog technologies, modeling situations of empathy with other participants in the dialogue promotes the development of empathy and is one of the mechanisms for regulating interpersonal conflicts. It has been established that in the process of dialogic learning, almost all students are involved in the process of cognition, where they have the opportunity to exchange opinions and judgments in a comfortable creative and emotional atmosphere. All this allows the future teacher not only to gain new knowledge, but also to intensify cognitive activity and promote the development of pedagogical partnership and cooperation in the learning process.*

Key words: *dialogic interaction, dialogic technologies, subject-methodical competence, preschool teacher, primary school teacher.*

Вступ

Завдання, котрі стоять перед системою вищої педагогічної освіти України в сучасних умовах розвитку нашого суспільства,

зумовлюють зміну підходів та відповідних технологій до організації навчання, потребують психолого-педагогічного супроводу студентів у освітньому процесі, розвиток у них здатності конструювати не лише майбутню професійну діяльність, але й власну траєкторію життя, що забезпечить становлення конкурентоспроможної, компетентної особистості.

Професійний стандарт вихователя закладу дошкільної освіти (далі – ЗДО) номінує предметно-методичну компетентність вихователя як здатність формувати у здобувачів освіти ключові компетентності відповідно до державного стандарту. У професійному стандарті група предметно-методичних компетентностей зазначена під шифром А4 (А4.1.31, А4.1.32, А4.1.33, А4.1.34; А4.1.У1, А4.1.У2, А4.1.У3, А4.1.У4) (Професійний стандарт вихователя, 2021).

Професійний стандарт учителя визначає предметно-методичну компетентність як комплексну його здатність опановувати та використовувати у професійній діяльності систему наукових і методичних знань, умінь із конкретної предметної галузі, уміння проводити навчальні заняття ефективно. У Стандарті ця група компетентностей зазначена під шифром А2 (А2.1, А2.2, А2.3, А2.4, А2.5, А2.6, А2.7) (Професійний стандарт за професіями “Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти”, “Вчитель закладу загальної середньої освіти”, “Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)”, 2020).

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти (2021) та Концепції Нової української школи на перше місце виходить педагогіка партнерства, що актуалізує нові способи продуктивної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Педагог стає фасилітатором, співтворцем індивідуальної траєкторії дитини, та має забезпечити створення в освітньому просторі закладу освіти атмосфери співробітництва, партнерської взаємодії.

Таким чином сучасна освітня модель передбачає орієнтацію викладача на діалоговий підхід та на широке використання численних діалогових технологій в навчальному процесі. Ці технології сприяють становленню відносин нового типу в партнерській взаємодії “викладач – студент”, “студент – студент” з акцентом на суб’єктну взаємодію співробітництва, партнерства у діалозі. Останнім часом поняття діалогу стало набувати все більш широких концептуальних рамок. Діалог – це первинна й найбільш

фундаментальна форма в генезисі міжособистісного спілкування, у процесі якого людина вступає в безпосередній контакт з іншими людьми, обмінюється з ними судженнями з того чи іншого питання, прагне з'ясувати те, що їй незрозуміло, підтверджує чи змінює свою точку зору. У діалозі головне – заклик до співучасті, до взаєморозуміння, до спільного пошуку рішень.

На сьогодні діалогова взаємодія розглядається як один з основних компонентів усіх особистісно орієнтованих моделей навчання, що передбачає не лише врахування його життєвого досвіду, навчальних можливостей, професійних запитів, але й їх включення цього в освітній процес, розвиток не лише фахових умінь та компетентностей, але й емоційно-особистісного ставлення до навколишнього світу, самого себе і своєї діяльності.

Діалогові технології, поряд з інформаційно-комунікативними технологіями, здатні забезпечити підготовку особистості до реалій сучасного суспільства, яке динамічно розвивається, вдосконалюється та характеризується інформаційною насиченістю.

Саме існування людини в соціокультурному просторі є діалогічним. Це, насамперед, взаємовідносини людини й довкілля: природного та соціального. Всебічна взаємодія особистості з оточенням дозволяє їй не лише актуалізувати внутрішній потенціал, а й заповнити його в структурному, змістовному, ціннісному та смисловому аспектах. Занурення в цей процес уможливорює зіставлення думок, почуттів і вчинків індивіда з їх відбиттям у свідомості інших людей, що, безумовно, виступає основою його самопізнання, саморегуляції, самореалізації але й конструювати своєрідну діалогічну картину світу (Семеновська, 2020).

Не викликає заперечення той факт, що навчальний процес у закладі вищої освіти є діалогічним за своєю сутністю, котрий ґрунтується на конструюванні різних взаємодій з іншими людьми, на комунікації. Відтак, можна стверджувати, що діалогова взаємодія є універсальним підґрунтям освітнього процесу.

Сучасними науковцями та практиками діалогова взаємодія розглядається як один з основних компонентів усіх особистісно орієнтованих моделей навчання, що передбачає не лише врахування життєвого досвіду здобувача освіти, його інтересів, навчальних можливостей, професійних запитів, але й їх “включення” в освітній процес, розвиток не лише фахових умінь та компетентностей, але

й емоційно-особистісного ставлення до навколишнього світу, самого себе і своєї діяльності.

Так, на думку І. Глазкової, передумовою ефективною педагогічної діяльності педагога є його підготовка на засадах діалогічної взаємодії, в центрі якої – особистість з її самобутнім та унікальним ставленням до оточуючого світу, інших людей (Глазкова, 2004)

Н. Гойдош трактує діалогові технології як сукупність форм і методів навчання, що засновані на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт-суб'єктного рівня та передбачають врахування культурного та психологічного аспектів розвитку студентів та, в цьому контексті, розглядаються як ефективний спосіб забезпечення особистісно-орієнтованого навчання (Гойдош, 2012).

На відміну від писемного мовлення, діалогічне мовлення характеризується значним використанням невербальних засобів комунікації. Якщо в писемному мовленні є лише один канал інформації (текст), то усне мовлення має два канали інформації: текст (висловлювані слова) та інтонація, міміка, жести тощо. Другий канал є надзвичайно вагомим під час спілкування (Кочерган, 1999).

У дослідженні (Васьківська, Паламар & Порядченко, 2019) розкрито психолінгвістичні особливості діалогічного спілкування; досліджено одиниці діалогу, діалогічних єдностей, що сприяє ефективності формування культури спілкування.

Слід відмітити, що діалогічна взаємодія приваблює студентів паритетністю сторін учасників, можливістю висвітлення їх суб'єктивної позиції, взаємовпливами особистісних почуттів і переживань, готовністю прийняти точку зору іншої сторони, прагненням до співучасті, співпереживання. Водночас слід пам'ятати про те, що діалогічна взаємодія в процесі підготовки педагога не зводиться лише до комунікації та обміну думками, є не лише джерелом пізнання, а полягає у вдосконаленні ціннісних смислів студентів.

Можна констатувати, що предметно-методична компетентність вихователя ЗДО та вчителя початкових класів неможлива без оволодіння ним культурою та технологіями діалогічного спілкування.

Проблема формування предметно-методичної компетентності вихователя ЗДО висвітлена у працях (Алексєенко-Лемовська, 2015,

2022; Беленька, 2012; Богуш, 2022; Набока & Демченко, 2017; Сирова, 2018; Denha et al., 2022 та ін.)

Предметно-методична компетентність вчителя досліджувалась ученими в різних аспектах, а саме: (а) *складники предметно-методичної компетентності* (Черненко, 2021); (б) *менторство у структурі предметно-методичної компетентності вчителя* (Ворожбіт-Горбатюк, Боярська-Хоменко & Доценко, 2021); (в) *застосування ІК-технологій в контексті формування предметно-методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів* (Паламар & Нежива, 2023); (г) *вплив професійної компетентності вчителів на якість викладання* (Kunter et al., 2013).

Об'єкт дослідження – предметно-методична компетентність майбутніх вихователів ЗДО і вчителів початкових класів.

Предмет дослідження – особливості діалогової взаємодії в процесі формування предметно-методичної компетентності майбутніх вихователів ЗДО і вчителів початкових класів.

Мета дослідження – конкретизувати специфіку застосування діалогової взаємодії з формування у майбутніх вихователів ЗДО і вчителів початкових класів предметно-методичної компетентності (на прикладі викладання освітніх компонентів “Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями”, “Дидактика початкової школи” та “Рідномовна освіта: дитяча література та українська мова з методикою навчання”).

Завдання дослідження:

- (1) Висвітлення значення застосування діалогових технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти з метою формування у майбутніх вихователів ЗДО і вчителів початкових класів предметно-методичної компетентності.
- (2) Визначення специфіки діалогової взаємодії учасників освітнього процесу в контексті формування предметно-методичної компетентності майбутніх вихователів ЗДО й учителів початкових класів.

Методи та методики дослідження

У процесі дослідження були комплексно використані наступні методи: аналіз і синтез – для здійснення аналізу досліджень щодо

значення діалогових технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти, особливостей формування у майбутніх вихователів ЗДО і вчителів початкових класів предметно-методичної компетентності; методи контекстуального й логіко-семантичного аналізів; структурно-системний метод – з метою моделювання освітнього процесу в закладах вищої освіти; педагогічне спостереження – з метою виявлення психологічних аспектів діалогічного спілкування в контексті формування у майбутніх вихователів ЗДО й учителів початкових класів предметно-методичної компетентності.

З метою з'ясування уявлень студентів (майбутніх вихователів ЗДО й учителів початкових класів) про значення діалогових технологій у професійній діяльності педагога, їх ефективність при організації педагогічного партнерства та для того, щоб встановити, наскільки студенти володіють мистецтвом вести діалог тощо, було розроблено опитувальник.

Запитання опитувальника: “Чи вважаєте ви діалог ефективним інструментом педагогічного партнерства в освітньому закладі?”, “Чи вважаєте ви діалогові технології ефективними у професійній підготовці педагога загалом?”, “Як, на вашу думку, володіння мистецтвом діалогу сприятиме у встановленні партнерської взаємодії зі суб'єктами освітнього процесу?”, “Чи є у вас труднощі при встановленні діалогічної взаємодії з різними людьми?”, “Чи володієте ви умінням прийняти іншу точку зору в процесі діалогу, навіть якщо вона кардинально розходиться з вашою?”, “Які засоби, на вашу думку, сприятимуть вдосконаленню вашої діалогічної майстерності?”.

Вибірка

Вибірку склали 202 студенти Київського університету імені Бориса Грінченка Педагогічного інституту спеціальностей 012 Дошкільна освіта та 013 Початкова освіта. Вік респондентів (18–21 рік), лабораторні умови (студентські аудиторії ЗВО, навчальні заняття в онлайн-форматі, заповнення опитувальника у вигляді Гугл-форм під час спеціально змодельованих ситуацій, під час практичних та семінарських занять з курсів “Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями”, “Дидактика

початкової школи” та “Рідномовна освіта: дитяча література та українська мова з методикою навчання”. Студенти брали участь в опитуванні добровільно.

Результати

Згідно даних, отриманих за опитувальником, 73,5% студентів зазначили діалог ефективним інструментом педагогічного партнерства в освітніх закладах; 65,3% студентів вважають діалогові технології ефективними у професійній підготовці педагога загалом. 67,3% респондентів зазначили, що володіння мистецтвом діалогу сприятиме у встановленні партнерської взаємодії з суб'єктами освітнього процесу.

Слід зазначити, що й у професійному, й особистісному аспекті діалогова взаємодія є надзвичайно важливою. Саме на тлі цієї взаємодії найактивнішим способом формуються важливі евристичні (дослідницькі, проектні, комунікативні, риторичні) та інші творчі вміння, конче потрібні для успіху педагогічної діяльності. Діалогічна майстерність надає людині можливість впевнено відчувати себе у будь-яких ситуаціях – професійних та буттєвих.

Водночас зауважимо, що можливість діалогової взаємодії молоді в повному сенсі цього поняття є часто не достатньо реалізованою. Так, 63,5% студентів зазначили, що не володіють в достатній мірі мистецтвом діалогу, через несформованість певних умінь, а саме: вміння переконати, аргументувати, здобути прихильність співрозмовника, зрештою, прийняти точку зору іншої людини. Під час опитування 67,1% студентів зазначили важливість застосування в освітньому процесі моделювання професійних ситуацій (технологій ситуативного моделювання). Про важливість групової дискусії в процесі організації навчальних занять зазначили 68,2% респондентів. 65,9 % майбутніх вихователів ЗДО і вчителів початкових класів надали пріоритет рольовим та діловим іграм.

Вважаємо, що значні потенційні можливості для розвитку діалогічного спілкування в контексті формування предметно-методичної компетентності мають дисципліни педагогічного циклу, зокрема “Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями”, “Дидактика початкової школи” та “Рідномовна освіта: дитяча література та українська мова

з методикою навчання”. Специфіка цих дисциплін визначається особливою змістовою спрямованістю та ціннісними орієнтаціями зокрема: спрямованість освіти на людину як на головну мету і цінність, пізнання природи людини та засвоєння способів взаємодії з нею, сприяння індивідуальному самовияву дітей та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь, зокрема діалогічного мовлення, засвоєння сучасних форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності вихованців і учнів, оволодіння технологіями налагодження ефективної педагогічної взаємодії з різними суб’єктами освітнього процесу, що детермінує на цій основі формування особистісно-діяльнісних професійних новоутворень особистості майбутніх педагогів.

Цей процес неможливий без ефективних методів, засобів і технологій, які використовуються авторами під час викладання освітніх компонентів “Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями”, “Дидактика початкової школи” для студентів спеціальностей 012 Дошкільна освіта і 013 Початкова освіта.

В освітньому процесі закладу вищої освіти діалогові технології сприяють встановленню партнерської взаємодії “викладач – студент”, “студент – студент” з акцентом на суб’єктну взаємодію співробітництва, партнерства в діалозі. Останніми роками поняття діалогу стало набувати все більш широкого застосування, а саме: діалог є первинною та, водночас, фундаментальною формою в контексті міжособистісного спілкування, під час якого людина вступає в безпосередній контакт з іншими, обмінюється з ними судженнями з того чи іншого питання, прагне з’ясувати те, що їй незрозуміло, підтверджує чи змінює свою точку зору. У діалозі головне – заклик до співучасті, до взаєморозуміння, до спільного пошуку рішень. Діалог – це обговорення в невеликій групі учасників досить суперечливих і навіть спірних проблем; це – обмін думками щодо проблеми, яка потребує вирішення, у результаті якого утворюється єдине смислове поле, що дозволяє зрозуміти не тільки саму проблему, але й свого співрозмовника. Ефект взаєморозуміння передбачає певну культуру діалогічного спілкування, а її відсутність призводить лише до непотрібної суперечки. Зазвичай, кожен учасник діалогу керується власними уявленнями щодо певної проблеми, але він зіставляє їх з думками інших учасників. У міру входження у

загальне смислове поле індивідуальній свідомості кожному суб'єкту відкривається те, на що він раніше не звертав уваги, а саме: власне одностороннє бачення проблеми, яка обговорюється. Але зазначимо: якщо людина відкрита до сприйняття різних точок зору, вона може подолати певну обмеженість власного сприймання; в іншому випадку замість діалогу виникає конфлікт. У конфлікті кожен з учасників орієнтований на ствердження власної точки зору; він не прагне доброзичливо розглянути предмет обговорення з позиції опонента, а, навпаки, прагне її ігнорувати. Сутність діалогового навчання полягає в організації освітнього процесу таким чином, що практично всі студенти виявляються залученими до процесу пізнання, де можуть обмінюватися думками, судженнями в умовах комфортної творчо-емоційної атмосфери. Все це дозволяє не лише отримати нові знання, але й розвиває саму пізнавальну діяльність та сприяє розвитку педагогічного партнерства та співробітництва в процесі навчання.

У процесі викладання курсів “Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями”, “Дидактика початкової школи” акцентується увага студентів на тому, що педагогічне партнерство не лише сприяє створенню ефективного освітнього простору в ЗДО та закладах загальної середньої освіти, забезпечуючи єдність у вихованні й навчанні дітей, психологічно комфортних умов діяльності для кожного учасника освітнього процесу, а й виступає важливим механізмом забезпечення якості освіти вихованців ЗДО й учнів початкових класів.

Наприклад, педагогу потрібно вміло обирати тему для розмови, доречну в кожній ситуації, яка є цікавою, зрозумілою партнерові по спілкуванню. В нашому випадку, цими партнерами досить часто є батьки вихованців ЗДО й учнів школи. Щоб налаштувати їх на конструктивну взаємодію, слід починати діалог з позитивних сторін поведінки дитини, що, безперечно, налаштує родину на позитивне сприйняття педагога як особистості та його наративів. Для цього пропонуємо майбутнім вихователям і вчителям наступні вправи.

Вправа “переніс акцентів”. Вважаємо, що студенти мають набути відповідних умінь у конструюванні діалогу з різними суб'єктами освітнього процесу (зокрема з батьками вихованців ЗДО й учнів початкових класів) із акцентуацією на позитивних сторонах дитини: “Ваш хлопчик досить швидко “схоплює” матеріал, він

активний, гарно взаємодіє з іншими дітьми, але над посидючістю ми ще будемо працювати”, або “Ваша дівчинка напрочуд комунікабельна, лагідна, добра, активна. Але вона відволікається на заняттях. Проте це нормально для її віку, тому ми подумаємо над усуненням цієї проблеми”. Отже, обговорення нагальних питань навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку створює можливість для розгляду предмету діалогу з різних точок зору, що формує в майбутніх педагогів емпатійну здібність (здатність спіпереживати, поставити себе на місце іншого), що важливо в процесі діалогічної взаємодії та сприяє розвитку позитивного світобачення, вміння ставити мету в діалозі й відшукувати найбільш ефективні стратегії її вирішення.

Вправа “розвиток емпатії”. У процесі навчання в закладі вищої освіти, майбутні вихователі ЗДО й учителі початкових класів вчать конструювати діалог, налаштовуючись на особливий спосіб розуміння іншої людини. Студенти усвідомлюють, що емпатія заснована на механізмах проєкції й наслідування реакцій іншої людини, а також передбачає готовність відгукнутися на почуття та душевні хвилювання різних суб’єктів освітнього процесу. Насамперед, це особливо важливо не лише під час встановлення, але й розвитку діалогічної взаємодії з батьками вихованців ЗДО й учнів початкових класів. Водночас, майбутньому педагогу слід пам’ятати про те, що емпатія є одним з механізмів регуляції міжособистісних конфліктів, тобто високий рівень емпатії й низький рівень конфліктності забезпечують створення психологічного комфорту та психологічної безпеки кожного із суб’єктів освітнього процесу, що дозволяє майбутньому фахівцеві реалізовувати свої як особистісні, так і професійні тактики і стратегії. Ця вправа допомагає студентам вчитися вибудовувати з вихованцями й учнями та їхніми батьками у контексті: “Як я розумію Ваші почуття. Ви переймаєтеся тим, як швидко Ваша дитина зможе адаптуватися до умов шкільного навчання й у Вас викликає побоювання той факт, що вона з цим не впорається, або цей етап буде занадто болісним для неї. Давайте разом подумаємо, що ми можемо для цього зробити?”. Конструювання цього діалогу передбачає всебічний аналіз ситуації, яка склалася, прийняття реальності, визначення шляхів подолання її негативних наслідків (якщо такі є). Зокрема, 28% майбутніх педагогів відмічали, що відчують

труднощі з організацією такого діалогу саме через відсутність “зчитування” емоційного стану іншої людини.

Вправа “зміна установок”. На цьому етапі між учасниками освітнього процесу виявляються й обговорюються результати спільних досліджень з розвитку особистості дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, формування особистості на основі перебудови стереотипів спілкування з вихованцями. Зазначимо, що це найскладніший етап: досить важко дорослій, реалізованій у різних сферах життя, людині змінити власні установки стосовно будь-чого: власного життя, особистісних взаємин, поглядів на виховання власної дитини, організації своєї професійної діяльності. Це стосується як вихователів і вчителів, так і батьків дітей, а також адміністрації ЗДО і школи. Безперечно, такі установки впливають як на повсякденну життєдіяльність людини, так і на її професійну діяльність. Для цього пропонуємо такі приклади для встановлення діалогу між різними учасниками освітнього процесу: “Згадайте та повідомте (за можливості) про негативні установки, які, як Ви вважаєте, супроводжували Ваше життя та позитивно (або негативно) вплинули на нього. Наведемо приклад. Молода, гарна жінка, яка знаходиться у розлученні з батьком свого сина (6,5 років), надто суворо його виховує, застосовуючи в тому числі фізичні покарання, щоб він “не був схожий на свого батька”, причому діє не за фактом вчинення дитиною якихось негативних вчинків, а здійснює свої вчинки щодо власної дитини “авансом” – “щоб він і надалі поведився чемно та був дисциплінованим”. Виявилось, що 5,7% студентів зустрічалися з такою ситуацією у своєму житті. Спочатку ми пропонуємо студентам вправу: “Який (яка) я?”. Метою цього етапу діалогічної взаємодії є не лише самопрезентація кожного студента, але й усвідомлення впливу установок та сформованих стереотипів на власну поведінку та на уявлення про взаємини з оточуючими людьми і про власне “Я”. Ми пропонуємо майбутнім педагогам сконструювати діалог – а як би вони змогли змінити ситуацію в родині дитини. Зокрема, ми використовували такі міні-вправи, як “переформулювання установок”, а саме: написати негативні установки щодо поведінки та навчальної можливості дитини та поряд зазначити перефразовані позитивні установки щодо цього. Для цього майбутнім ми пропонували студентам завершити речення: “На чому ґрунтуються мої очікування стосовно вирішення

педагогічної ситуації – лише на мої очікуваннях та сподіваннях чи на врахуванні інших факторів?”, “Чи не знаходжуся я у полоні моїх власних очікувань стосовно поведінки моєї дитини (професійних дій вчителя, моїх, як адміністратора)?”.

При цьому ми робили акцент на тому, що має бути наявною емоційна забарвленість мовлення педагога в організації діалогу з іншими суб'єктами освітнього процесу початкової школи, а саме: враховуючи запитання (уточнення наданої інформації), твердження (повідомлення невідомої, або маловідомої для співбесідника інформації, яка сприятиме її узагальненню), підтримка емоційного стану співрозмовника.

Дискусії

Здійснене дослідження дало можливість висловити такі міркування. Використання діалогових технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти спонукає студентів (майбутніх вихователів ЗДО і вчителів початкових класів) до пошуку не лише професійних, але й особистісних рішень, орієнтує й вчить студентів сприймати і розуміти точки зору інших людей. У процесі діалогової взаємодії майбутні вихователі ЗДО і вчителі початкових класів розвивають у себе емпатійну здатність (співчуття і співпереживання, спроможність уявити себе на місці співрозмовника).

Висновки

Діалогові технології в контексті формування предметно-методичної компетентності майбутніх вихователів ЗДО і вчителів початкових класів забезпечують такі можливості в освітньому процесі вишу: залучення майбутніх педагогів ЗДО і школи до активного оволодіння знаннями й застосування їх на практиці й чіткому усвідомленні, де, яким чином і з якою метою ці знання можуть бути застосовані; співробітництва при вирішенні різноманітних життєвих і професійних проблем, коли потрібно виявляти відповідні комунікативні уміння; всебічного спілкування з суб'єктами освітнього процесу; формування власної незалежної й аргументованої думки щодо виховання, освіти і навчання

дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Таким чином, дослідження дало можливість констатувати, що застосування різних діалогових технологій, моделювання ситуацій співпереживання з іншими учасниками діалогу сприяє розвитку емпатії та є одним з механізмів регуляції міжособистісних конфліктів. Встановлено, що в процесі діалогового навчання практично всі студенти виявляються залученими до процесу пізнання, де мають можливість обмінюватися думками, судженнями в умовах комфортної творчо-емоційної атмосфери. Все це дозволяє майбутньому педагогу не лише отримувати нові знання, але й активізувати пізнавальну діяльність та сприяти розвитку педагогічного партнерства й співробітництва в процесі навчання.

ДОТРИМАННЯ ЕТИЧНИХ СТАНДАРТІВ

Етичні схвалення. Усі респонденти, залучені до емпіричного дослідження, були ознайомлені з нормативними документами з етики наукових досліджень, проінформовані про його мету та дали згоду щодо участі в ньому, обробку й використання одержаних результатів. Дослідження відповідає Етичному кодексу вченого України, нормам професійної етики, а також Хельсинської декларації 1964 р.

Фінансування. Автори не отримали фінансової підтримки від жодних організацій.

Конфлікт інтересів. Потенційний конфлікт інтересів, які можуть вплинути на рішення щодо публікації цієї статті, відсутній.

Авторський внесок. Стаття написана у співавторстві. Усі автори долучені до кожного етапу написання статті та схвалили її остаточний варіант.

Згода на публікацію. Співавтори схвалюють остаточний зміст статті після її рецензування й погоджуються на опублікування в остаточному варіанті рукопису. Стаття не подавалася в інші журнали для розгляду й публікації.

Відкритий доступ. Ця стаття ліцензується відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

Література

- Алексєєнко-Лемовська, Л.В. (2015). Методична компетентність вихователів дошкільних навчальних закладів: сутність та концептуальні засади. *Наукові записки, СХХVI* (126), 14–23.
- Алексєєнко-Лемовська, Л.В. (2022). Педагогічні умови розвитку методичної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти. *Людинознавчі студії. Серія "Педагогіка"*, 14(46), 9–17. <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.1>

- Беленька, Г.В. (2012). Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в умовах університетської освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки*, 4, 114–119.
- Богущ, А.М. (2022). Вимірюємо якість дошкільної освіти: методична спрямованість. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*, 1(138), 7–16. <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2022-1-1>
- Васьківська, Г., Паламар, С., & Порядченко, Л. (2019). Психолінгвістичні аспекти формування культури діалогічного спілкування. *Psycholinguistics*, 26(2), 11–26. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-26-2-11-26>
- Ворожбіт-Горбатюк, В., Боярська-Хоменко, А. & Доценко, С. (2021). Предметно-методична компетентність вчителя через призму менторингу в закладі освіти. *Академічні студії. Сер.: Педагогіка. Комунальн. закл. вищ. освіти “Луц. пед. коледж”*, 3(2), 133–139. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.21>
- Глазкова, І. (2004). Підготовка майбутнього вчителя до організації навчального діалогу в професійній діяльності. *Автореф. дис. канд. пед. наук*. Харків.
- Гойдош, Н. (2012). Діалогові технології навчання у системі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. *Гуманітар. вісн. держ. вищ. навч. закл. “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”*: Педагогіка. Психологія. Філософія, 26, 70–75.
- Кочерган, М. (1999). *Загальне мовознавство*. Київ: Академія.
- Набока, О.Г., & Демченко, М.О. (2017). Методична компетентність вихователів дошкільних навчальних закладів: теоретичний аспект. *Young Scientist*, 10.1(50.1), 45–48.
- Паламар, С., & Нежива, Л. (2023). Застосування ІТ технологій (ІКТ) у контексті формування предметно-методичної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 39(1), 51–58. <https://doi.org/10.28925/2311–2409.2023.398>
- Професійний стандарт “Вихователь закладу дошкільної освіти” (2021). <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
- Професійний стандарт за професіями “Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти”, “Вчитель закладу загальної середньої освіти”, “Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)” (2020). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#n10>.
- Семеновська, Л. (2020). *Сучасний вимір навчальної взаємодії: теоретико-методологічні основи*. Г.Л. Єфремова (Ред.), *Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія* (с. 30–47). Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка. Режим доступу: <http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/14608/1/MonPaluch.pdf>.
- Сирова, Ю.В. (2018). Методична компетентність вихователів закладів дошкільної освіти як фактор становлення їх професіоналізму. *Педагогічні науки*, LXXXIV(2), 164–168.
- Черненко, Г. (2021). Формування предметно-методичної компетентності у майбутніх учителів закладів початкової освіти. *Збірник наукових праць “Педагогічні науки”*, 94, 129–134. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-94-18>
- Denha, N., Kyrylenko, K., Syvokhop, E., Yermakova, S., Stepanchenko, N., & Bilanych, H. (2022). Methodical Work as a Means of Developing Professional

Reflection of Teachers. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 14(2), 363–392. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/586>

Kunter, M., Klusmann, U., Baumert, J., & Richter, D. (2013). Professional Competence of Teachers: Effects on Instructional Quality and Student Development. *Journal of Educational Psychology*, 105(3), 805–820. <https://doi.org/10.1037/a0032583>

References

- Alekseenko-Lemovska, L.V. (2015). Metodychna kompetentnist vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv: sutnist ta kontseptualni zasady [Methodological competence of preschool teachers: Essence and conceptual foundations]. *Naukovi zapysky – Scientific notes*, XXXVI (126), 14–23 [in Ukrainian].
- Alekseenko-Lemovska, L.V. (2022). Pedagogichni umovy rozvytku metodychnoi kompetentnosti vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity [Pedagogical conditions for the development of methodological competence of preschool teachers]. *Liudynoznavchi studii. Seriya “Pedahohika” – Humanities studies. Series “Pedagogy”*, 14(46), 9–17. <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.1> [in Ukrainian].
- Belenka, G.V. (2012). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnykh vykhovateliv ditei doshkilnoho viku v umovakh universytetskoï osvity [Formation of professional competence of future preschool teachers in the conditions of university education]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnogo universytetu im. Mykoly Hoholia. Ser.: Psykholoho-pedahohichni nauky – Scientific notes of Mykola Gogol Nizhyn State University. Ser: Psychological and Pedagogical Sciences*, 4, 114–119 [in Ukrainian].
- Bogush, A.M. (2022). Vymiriuiemo yakist doshkilnoi osvity: metodychna spriamovanist [Measuring the quality of preschool education: methodological orientation]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K.D. Ushynskoho – Scientific Bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky*, 1(138), 7–16. <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2022-1-1> [in Ukrainian].
- Chernenko, H. (2021). Formuvannia predmetno-metodychnoi kompetentnosti u maibutnykh uchyteliv zakladiv pochatkovoï osvity [Formation of subject-methodical competence in future teachers of primary education institutions]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical sciences*, 94, 129–134. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-94-18> [in Ukrainian].
- Denha, N., Kyrylenko, K., Syvokhop, E., Yermakova, S., Stepanchenko, N., & Bilanych, H. (2022). Methodical Work as a Means of Developing Professional Reflection of Teachers. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 14(2), 363–392. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/586>
- Hlazkova, I. (2004). Pidhotovka maibutnoho vchytelia do orhanizatsii navchalnoho dialohu v profesiinii diialnosti [Preparation of the future teacher for the organization of educational dialogue in professional activity]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian]
- Hoidosh, N. (2012) Dialohovi tekhnolohii navchannia u systemi profesiinoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv inozemnykh mov [Dialogue learning technologies in the system of professional training of future teachers of foreign languages].

- Humanitar. visn. derzh. vyshch. navch. zakl. "Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody": Pedahohika. Psykholohiia. Filosofiia*, 26, 70–75 [in Ukrainian].
- Kocherhan, M. (1999). *Zahalne movoznavstvo [General linguistics]*. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].
- Kunter, M., Klusmann, U., Baumert, J., & Richter, D. (2013). Professional Competence of Teachers: Effects on Instructional Quality and Student Development. *Journal of Educational Psychology*, 105(3), 805–820. <https://doi.org/10.1037/a0032583>
- Naboka, O.G., & Demchenko, M.O. (2017). Metodychna kompetentnist vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv: teoretychnyi aspekt [Methodological competence of preschool teachers: Theoretical aspect]. *Young Scientist*, 10.1(50.1), 45–48 [in Ukrainian].
- Palamar, S., & Nezhyva, L. (2023). Zastosuvannia IK-tekhnologii u konteksti formuvannia predmetno-metodychnoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv pochatkovuh klasiv. [Application of ic technologies (ict) in the context of formation of subject-methodical competence of future primary school teachers]. *Pedagogical Education: Theory and Practice. Psychology. Pedagogy*, 39(1), 51–58. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2023.398> [in Ukrainian].
- Profesiynyi standart "Vykhovatel zakladu doshkilnoi osvity" (2021). *Professional standard "Preschool teacher" (2021)*. <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> [in Ukrainian].
- Profesiynyi standart za profesiiamy "Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity", "Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity", "Vchytel z pochatkovoї osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)" (2020). [Professional standard for the professions "Teacher of primary classes of a general secondary education institution", "Teacher of a general secondary education institution", "Teacher of primary education (with junior specialist diploma)"]. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#n10> [in Ukrainian].
- Semenovska, L. (2020). Suchasnyi vymir navchalnoi vzaiemodii: teoretyko-metodolohichni osnovy [Modern dimension of educational interaction: theoretical and methodological foundations]. In H.L. Yefremova (Ed.), *Innovatsiini tekhnologii v suchasnomu osvitnomu prostori – Innovative technologies in the modern educational space* (pp. 30–47). Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A.S. Makarenka [in Ukrainian].
- Syrova, Y.V. (2018). Metodychna kompetentnist vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity yak faktor stanovlennia yikh profesionalizmu [Methodological competence of preschool teachers as a factor in the formation of their professionalism]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, LXXXIV(2), 164–168 [in Ukrainian].
- Vaskivska, H., Palamar, S., & Poriadchenko, L. (2019). *Psikhoholinstychni aspekty formuvannia kultury dialohichnoho spilkuvannia [Psycholinguistic Aspects of Formation of Culture of Dialogical Communication]*. *Psycholinguistics*, 26(2), 11–26. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-26-2-11-26> [in Ukrainian].
- Vorozhbit-Horbatiuk, V., Boiarska-Khomenko, A., & Dotsenko, S. (2021). Predmetno-metodychna kompetentnist vchytelia cherez pryzmu mentorynhy v zakladi osvity [Subject-methodical competence of the teacher through the prism of mentoring in an educational institution]. *Akademichni studii. Ser.: Pedahohika. Komunaln. zakl. vyshch. osvity "Luts. ped. Koledzh"*, 3(2), 133–139. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogiy/2021.3.2.21> [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Мета. Конкретизувати специфіку діалогової взаємодії з формування предметно-методичної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти і вчителя початкових класів.

Методи. У дослідженні були використані аналіз і синтез для здійснення аналізу наукових розвідок, структурно-системний метод. Був розроблений опитувальник для з'ясування уявлень майбутніх вихователів і вчителів про значення діалогових технологій у професійній діяльності педагога, їх ефективність при організації педагогічного партнерства та для того, щоб встановити, наскільки студенти володіють мистецтвом вести діалог.

Висновки. Діалогові технології в контексті формування предметно-методичної компетентності майбутніх вихователів ЗДО і вчителів початкових класів забезпечують такі можливості в освітньому процесі вишу: залучення майбутніх педагогів ЗДО і школи до активного оволодіння знаннями й застосування їх на практиці й чіткому усвідомленні, де, яким чином і з якою метою ці знання можуть бути застосовані; співробітництва при вирішенні різноманітних життєвих і професійних проблем, коли потрібно виявляти відповідні комунікативні уміння; всебічного спілкування з суб'єктами освітнього процесу; формування власної незалежної й аргументованої думки щодо виховання, освіти і навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Таким чином, дослідження дало можливість констатувати, що застосування різних діалогових технологій, моделювання ситуацій співпереживання з іншими учасниками діалогу сприяє розвитку емпатії та є одним з механізмів регуляції міжособистісних конфліктів. Встановлено, що в процесі діалогового навчання практично всі студенти виявляються залученими до процесу пізнання, де мають можливість обмінюватися думками, судженнями в умовах комфортної творчо-емоційної атмосфери. Все це дозволяє майбутньому педагогу не лише отримувати нові знання, але й активізувати пізнавальну діяльність та сприяти розвитку педагогічного партнерства й співробітництва в процесі навчання.

Ключові слова: діалогова взаємодія, діалогові технології, предметно-методична компетентність, вихователь закладу дошкільної освіти, вчитель початкових класів.

